

Noch van de beraadslagingen in het Convent der Kerken, noch van de werkzaamheden van Gravemeyers bureau hebben wij in het voorafgaande een volledig beeld gegeven. Wij concentreerden onze beschrijving op de belangrijkste acties: de stappen die bij Schrieke en Seyss-Inquart ondernomen werden en de voorbereiding van de kanselboodschappen die, omdat zij praktisch in het gehele land weerklonken, door hun uitstralende werking van bijzondere betekenis waren. Wekelijks en vaak dagelijks deden zich evenwel andere, door ons hier niet gememoreerde kwesties voor die om beslissingen en, zo mogelijk, om het bepalen van een gemeenschappelijk standpunt vroegen: het Journalistenbesluit, het aanmatigend optreden van Müller-Lehning, de pretenties van de Winterhulp Nederland en van de Nederlandse Volksdienst, de beknotting van de kerkelijke pers, allerlei boeten en arrestaties – telkens moest daarover vergaderd en moesten daar stukken over opgesteld worden. Eén kwestie was er evenwel die in betekenis verre boven de genoemde uitging en die met name door de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken als van primair belang beschouwd werd: de voortgezette pogingen om de vrijheid van het bijzonder onderwijs aan te tasten.

Bijzonder onderwijs: het tweede treffen

Secretaris-generaal Van Dam had, zoals wij in hoofdstuk 4 beschreven¹, in de eerste fase van zijn strijd tegen het bijzonder onderwijs een overwinning behaald. Zijn bedoeling was het, de vrijheid van dat onderwijs aan te tasten, allereerst al door het recht tot het benoemen van leerkrachten aan de staat, d.w.z. aan zijn departement te trekken. Zo ver was hij in april '41 nog niet gegaan, maar hij had het benoemingsrecht der schoolbesturen toen wel in zoverre opgeheven dat hij bepaald had dat elke benoeming door het departement goedgekeurd moest worden. Vooral mr. J. J. Hangelbroek, de secretaris van de Schoolraad (waarbij de meeste protestantse lagere scholen aangesloten waren), had er op aangedrongen dat men elke medewerking aan de door van Dam gedecreteerde regeling zou weigeren, maar hij had onvoldoende steun gevonden: eerst had het moderamen van de Vereniging voor Christelijk Volksonderwijs besloten, zich tot een protest te beperken maar overigens geen verzet te

¹ Onze beschrijving was daar in hoofdzaak gebaseerd op de Paters werk: *Het Schoolverzet 1940-1945*; zij is het in deze paragraaf opnieuw.